

Výlet do minulosti

stručná metodika lekce

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Lekce je součástí komplexního programu **Proměny krajiny**

Cílová skupina: 8. - 9. třída

Hodinová dotace 4 vyučovací hodiny

Průvodce programem a všechny další přílohy jsou ke stažení zde:

<https://muzeumricany.cz/regionalni-ucebnice/programy-hands-on/promeny-krajiny/>

Přílohy k lekci:

- 4.5 Audio seznam a přepisy (f-j)
- 4.8 Vývoj krajiny
- 4.10 a-c Pacov
- 4.13 Rodokmeny
- 4.22 Příklady realizací
- 4.23 Říčanský uličník
- 4.32 Návodů terén
- 4.33 Reflexe výlet do minulosti

Anotace

V terénu žáci pracují s mapami, vzpomínkami pamětníků a vedou rozhovory s místními. Hledají odpovědi na vlastní vybrané výzkumné otázky, dokumentují současný stav a případné problémy a navrhují jejich řešení. Hledají možnosti pro oživení míst v krajině.

Znalostní cíle: Žák vysvětlí dopad kolektivizace na vztah lidí k půdě a na hospodaření v krajině, včetně dopadu na kvalitu půdy a přítomnost polních ptáků nebo hmyzu. Žák posoudí změnu v životním stylu a v péči o půdu/krajinu mezi 20. lety 20. a 21. století.

Dovednostní cíle: Žák vyhledá v mapě i terénu drobné památky. Žák porovná využití ploch v území v terénu, na mapě a na letecké fotografii. Žák identifikuje negativní jevy ve veřejném prostoru nebo v krajině a navrhne jejich zlepšení. Žák navrhne, co by mohl se spolužáky změnit v krajině, jaký drobný prvek by chtěl opravit, obnovit, vytvořit.

Postojový cíl: Žák oceňuje hodnotu zemědělské půdy, o kterou se staraly předchozí generace.

Metody

- Práce s textem
- Učení venku, v místě
- Práce s mapou
- Skupinová práce a její hodnocení
- Místně ukotvené učení

Pomůcky

do skupin lopatka, dalekohled, skládací smýkačka, kelímková lupa; kola, helmy, zámky, lékárnička, lahev s vodou, kelímky, provázek, nůžky na kytičky, drobný dárek pro navštívené občany (např. vytištěné velkoformátové historické fotografie, kalendář nebo staré mapy), podložky na psaní a psací potřeby (min. 5×), mobily nebo fotoaparáty, barevné textilní čtverce, fixy na textil, příloha 4.8 Vývoj krajiny, 4.13 Rodokmeny, 4.5 Audio seznam a přepisy (vytištěné texty), 4.10 a-c Pacov, 4.23 Říčanský uličník, 4.22 Příklady realizací, 4.32 Návodů terén, 4.33 Reflexe výlet do minulosti

Lekce je popsána pro trasu cyklovýletu z Říčan do Pacova. Pokud plánujete s žáky jiný výlet, je možné se lekcí volně inspirovat a využít některé materiály.

<p>Úvod před školou 10 minut</p>	<p>Cílem cesty je provést sběr dat a připravit materiál (foto, audio, video) pro reportáž. Lektor/ka shrne, že reportáž je subjektivní, budou tedy důležité jejich názory, vlastní komentáře, otázky a zaměření na detail, který bude místo a jeho proměny v různých dobách dokreslovat (detaily na venkovských domech, cestách, drobných památkách apod.).</p> <p>Výzkumné otázky při pilotáži byly:</p> <p>1) Jak vypadají pole podél cesty do Pacova? Co se na nich pěstuje, co tam žije?</p> <p>2) Jaké svědky minulosti – živé nebo neživé, které „pamatují“ dobu kolektivizace (50. léta 20. století), 1. a 2. světovou válku, případně válku třicetiletou (1648) – můžeme cestou potkat?</p> <p>3) Způsobily historické události (vzestup a pád komunismu – rok 1948 nebo rok 1989) nějaké změny v zástavbě a krajině? Jak je vnímají sami obyvatelé Pacova?</p> <p>Přečteme nebo přes reproduktor pustíme vzpomínky paní Tiché (4.5k Cesta do školy). Jezdila na 2. stupeň (do měšťanky) denně na kole, kolo nechávala v kolárně na náměstí. Pojedeme stejnou cestou „jako“ domů ze školy – v roce 1940/1950.</p> <p>Proč sem jezdila do školy? Nebyla škola blíž? Ano, ale jen pětiletá škola – kde? Mapa – Nedvězí, Radošovice... Míříme na náves do Radošovic. Byl tam někdy někdo z žáků? Jak poznáme, že jsme na návsi? Náves plní podobné funkce jako náměstí: kostel/ kaple/zvonička, obecní úřad, škola (napadne je asi rybník, lípa, studna), ukážeme si, kudy pojedeme – rondelem a pak Bezručovou ulicí doleva. Bezpečnostní pravidla: Zastavte vždy u přechodu, až budete stavět, všimněte si, kde podle vás končily Říčany/začínaly Radošovice v 19. století a v roce 1940. Všimněte si také křížků, lip, kapliček – mohly značit křižovatky apod.</p>
<p>Cesta do Radošovic: Celkem 25 minut</p>	<p>Zastavíme na návsi, hledáme nejstarší dům, školu, ukážeme si vytištěnou fotku – podle jmen ulic zde byla památná lípa, odhadujeme věk podle obvodu, tato lípa cedulka „památný strom“ nemá, ta původní zde už nestojí. Jedeme dál (přes náměstí Československé armády kolem památníku) – do Pacova.</p>
<p>Vzpomínky pamětníků zastávka 20 minut (včetně 10minutové přestávky na svačinu)</p>	<p>Jedeme stejnou cestou jako paní Tichá, je rok 1940. Koho tehdy cestou mohla potkat? Žáci navrhnou: spolužáky, malé děti, ženy na louce, sedláky na poli, s vozem, německé vojáky.</p> <p>My si tady dáme svačinu. Co mohla svačit, obědovat paní Tichá?</p> <p>Žáci dostávají do skupin texty (příloha 4.10a Pacov historie, 4.10b Pacov Vzpomínky a fotografie) – mohou si vybrat téma podle zaměření své skupiny (např. příroda, zemědělství, doprava). K nim vždy s podložkou na psaní jednu stranu z přílohy 4.13 Rodokmeny. Ve skupinách vyhledávají informace a odpovídají na otázky. Pokud budou chtít, můžou ostatním sehrát krátkou scénku.</p> <p>Koho potkáme dnes? Na co byste se chtěli zeptat toho, kdo tu dobu zažil? – Ve skupinách si žáci zapíší otázky do listu z přílohy 4.10b Pacov vzpomínky a fotografie, vyberou 1–2 otázky a zvolí si mluvčího, který si nechá desky u sebe. Jak bychom mohli vzpomenout/uctít památku těch, kteří zemřeli? Na louce natrháme a svážeme několik kytic.</p>
<p>Přesun: 10 minut Náves a okolí: 10 minut</p>	<p>Kola zaparkujeme a zamkneme u rybníka. Žáci si vytáhnou vyplněné pracovní listy, dostanou čas na vlastní zkoumání a focení, přitom se snaží najít odpověď na své otázky (např. vyfotíme a spočítáme, kolik je tu dnes slepic; v roce 1938 jich měli v Pacově 1180). Spolu s žáky si nastavíme pravidla – nefotíme nikoho bez jeho souhlasu. Pokud chtějí někoho místního oslovit s otázkou, zdvořile se mu představí a zeptají se ho, zda si mohou odpověď nahrát jako audio na mobil. Společný úkol je najít a vyfotit něco, co tu bylo už v roce 1940. Mohou vyfotit statek rodu, ke kterému mají rodokmen. Dáme si sraz na hrázi rybníka za 15</p>

	<p>minut.</p> <p>Během této doby žáci pravděpodobně objeví památník na 1. světovou válku, zvoničku, lípu i informační tabuli u ní.</p>
Památník 1. světové války 10 minut	<p>Společně hledáme nejstarší „svědky“ minulosti, připomeneme, že Pacov byl vypálen Švédy a domy byly znovu postaveny až po třicetileté válce, po roce 1648. Hledáme památnou lípu podle mapy, pak změříme obvod, vyfotíme se, odhadneme, zda pamatuje 17. století. Určitě pamatuje komunismus, 2. světovou válku i tu první.</p> <p>Hledáme další památku na 1. světovou válku – najdeme památník s medailonky. Prohlížíme, vyfotíme. Žáci vytáhnou své listy z přílohy 4.13 Rodokmeny. Skupina, která má text o rodině Šatopletových, může položit k pomníku kytičku.</p> <p>Ptáme se žáků, jak ovlivnila 1. světová válka život v Pacově a okolní krajinu. Dojdeme k tomu, že se na zaměstnání lidí a na podobě krajiny mnoho nezměnilo.</p> <p>Lidé, kteří tu tehdy hospodařili, se vrátili a pracovali na svých polích. Které rodiny to byly? Zůstaly tu i v 50. letech po 2. světové válce a dodnes? Jak to můžeme zjistit? – Podle rodokmenů a podle náhrobků na hřbitově. A taky se můžeme zeptat pamětníků.</p>
Návštěva u pamětníka 10 minut	<p>Najdeme dům paní Tiché. Každá skupina má připravenou otázku a mluvčího. Určitě se zeptáme, jak se Pacov změnil po nástupu komunistů v roce 1948 a po pádu komunismu v roce 1989.</p>
Pole a polní cesty 20 minut	<p>Zastavíme se na kraji pole směrem u silnice na Nedvězí. Skupiny dostanou do skupin vytištěnou mapu dnešní a z roku 1953 (nebo použijí tablet).</p> <p>Žáci dostanou do skupin vytištěnou stranu z přílohy 4.10c Pacov cesty a mapy a popisují, kudy se chodilo: do Sluštic do školy, do Nedvězí do školy, do Říččan do měšťanky, do Březí na hřbitov, do Uhříněvsi do kostela, na Vysokou pro chleba. Žáci vyhledají, kudy vedly dříve polní cesty a kudy by museli jít dnes (po poli, po silnici). Žáci mají za úkol najít shody a rozdíly mezi 3 časovými rovinami: stabilní katastr 1842, letecká ortofotomapa 1953 a dnes (vytištěné nebo na tabletu). Dojdou k tomu, že dnes jsou pole scelená v lány. Co se s těmi poli stalo? – V 50. letech byla zcelena, protože sedláci byli nuceni vstoupit do družstva.</p> <p>Známe jména rodin, kterým ta pole patřila. Jak se dozvíme, zda tu žili i potom? (Odpověď lze najít v katastru.)</p> <p>Některým rodinám patřila ta pole předtím stovky let. Sami je vyklučili po třicetileté válce. Který rod je zapsán jako vlastník polí ještě v roce 1850? – Cornovi.</p> <p>Ptáme se žáků: Co museli hospodáři dělat, aby bylo možné půdu obdělávat? Jak udržovali její úrodnost? (Vybírali kameny, okopávali, hnojili). Můžeme teď společně z okraje pole vynosit kameny, pokud jsou na povrchu.</p> <p>Skupiny na poli sbírají data k zodpovězení své výzkumné otázky, při pilotáži to byly otázky: Jací živočichové (ptáci, motýli) žijí na polích? Co se tu pěstuje? Umožňuje tady kvalita půdy zasakování vody?</p> <p>Využívají přitom podklady 4.32 Návod y terén, které obsahují návod na zjištění schopnosti půdy zadržovat vodu, odchyt motýlů a pozorování polních ptáků.</p> <p>Na tomto místě dostane skupina, která si vybrala téma drobných památek, text o rodině Štverákových a dalších drobných památkách.</p> <p>Vymyslete, za co chtěli poděkovat nebo prosit, za co byste chtěli prosit/děkovat vy?</p> <p>Pro skupinu, která se na místě zabývá drobnými památkami v krajině, lektor/ka vytiskne odpovídající stránku z pomůcky 4.23 Říčanského uličníku (pro tuto trasu heslo Radošovická náves) nebo z pomůcky 4.8 Vývoj krajiny (kapitola Baroko).</p> <p>Pokud má některá skupina otázku, která se týká kvality půdy nebo polních živočichů, zjišťuje na tomto místě odpověď, lektor/ka jim sdělí časový limit,</p>

	<p>např. 15 minut, a skupiny obcházejí. Pro ostatní žáky má lektor/ka připravenou výzvu, např.: Která skupina rychleji nasbírá 300 kamenů/kamínků (za každý rok, kdy tu rod Cornů hospodařil od roku 1650 do roku 1950)? Z kamenů je možné vyskládat kamenný mužík (mohylu) nebo zídku jako úkryt pro ještěrky.</p>
Křížek 5 minut	<p>Vypravíme se směrem na hřbitov, zastavíme u křížku. Skupina s tématem drobné památky dá do sklenice natrhanou kytici, vyfotí si místo, případně natočí okolí.</p>
Hřbitov 15 minut	<p>Před vstupem na hřbitov si s žáky řekneme pravidla, jak se budeme chovat (nehlučet, nešlapat na náhrobky...). Domluvíme si čas, kdy se sejdeme ve stínu u vchodu. Úkoly do skupin (10 minut): Skupiny pracují se svojí stránkou z přílohy 4.13 Rodokmeny a mají za úkol vyhledat hroby těchto rodů. Navíc dostanou na lístečkách otázky (vytisknout z přílohy 4.10d Pacov hřbitov otázky): 1) Které z rodů, které dosílily Pacov po třicetileté válce, tu žijí pořád? 2) Zapište, kdo má zapsáno na hrobě, že je rolník/kovář/jiné řemeslo? 3) Komu zemřely děti jako malé? Lze z vašeho rodokmenu vyčíst, na co ty malé děti zemřely? 4) O které hroby se zjevně nikdo nestará? Společná reflexe (10 minut): Rozdělíme žáky do skupin tak, aby tam byli žáci namíchaní ze všech domovských skupin, nejprve si prodiskutují otázku ve skupince, pak řeknou, na čem se shodli: Co vás nejvíc při hledání informací na hřbitově překvapilo/zasáhlo? (Komu byste dali kytičku na hrob?) Které povolání byste rádi vykonávali, kdybyste žili před 100 lety? Mohli byste si povolání sami svobodně zvolit? Proč můžeme být spokojení, že nežijeme v době před 100 lety? Co bychom naopak mohli lidem před 100 lety závidět? Proč byste v Pacově zůstali, nebo proč byste se odstěhovali, kdybyste tu prožili válku a 50. léta? Společně shrneme: Bydleli tu hlavně rolníci nebo např. kováři, pracovali na polích. Nemohli si vybrat sami povolání. Byla to dřina, ženy rodily více dětí, v 19. století umíraly při porodu. Které rodiny tu podle všeho ještě žijí? Paní Tichá, Cornovi, Šatopletovi, Štverákovi, Trpálkovi – najdeme, kde bydleli. Znáte někoho z těchto rodin? Na co byste se někoho, kdo tu dnes žije, chtěli zeptat?</p>
Pacov v 50. letech 15 minut	<p>Vrátíme se do Pacova, zaparkujeme kola u lípy. U zvoničky: Vrátíme se ke zvoničce. Kdy se zvonilo? Umíráček? Jak často? V 19. století hodně často (umírali dospělí lidé i malé děti). Jiné nebezpečí – krupobití (Marie Terezie Savojská – nařídila, nechala každé obci kvůli tomu ulít zvon), požár. V roce 1950 se zvonilo, když šli komunisti zabírat stroje a zvířata. Do skupin rozdáme velmi krátké texty (4.33 Reflexe výlet do minulosti). 1) Devadesát procent lidí v Pacově volilo komunisty – slíbili lidem půdu, ale že soukromé vlastnictví zůstane zachováno. 2) Miloslava Tichá: jak zmizeli sedláci, kterým její otec chodil kovat koně. 3) Vzpomínka Josefa Corna – musel do pracovního tábora a pak k PTP – v roce 1990 mu statek a pole vrátili. 4) Osud rodiny Řehákovy z Lipan – vystěhovali je do pohraničí, zákaz pobytu v říčanském okrese. 5) Marie Kheilová – vzpomínky na kolektivizaci ve Strašíně. Úkolem je navzájem si říct, jak tyto události probíhaly v časové posloupnosti, co bylo dříve a co později. Křídou nakreslíme časovou osu na chodník a skupinky se na ni postaví. Vrátili byste se do domu a hospodářství po 40 letech? Reflexe do skupin: Co byste napsali jednou větou o komunismu, kolektivizaci a 50. letech. Co by měli o té době vědět mladí lidé v 21. století? Co byste se chtěli</p>

	<p>o této době dozvědět? (Při příštím setkání si promítneme část dokumentu Meze a poslechneme si některé výpovědi pamětníků).</p> <p>Co bychom měli dělat dnes, aby se podobné věci neopakovaly?</p> <p>Kvůli čemu by se mělo podle vás dnes „zvonic na zvonicích“? Ohrožuje dnes něco naše životy, naše práva, svobodu, hodnoty? Jak mohou lidé svoji svobodu a svá práva chránit?</p>
<p>Dnešní Pacov 20 minut</p>	<p>Dozvěděli jsme se z textů, že rodině Cornových (dnes Kynclových) statek a pole vrátili. Pamatujete si tedy, jak dlouho už tento rod v Pacově hospodaří? Na co byste se chtěli pana Kyncla z rodu Cornů zeptat? Zkusíme u Kynců zazvonit a prohlédneme si jejich hospodářství (kozy na pastvině, stroje). Zemědělec pan Kyncl odpovídá na dotazy a žáci po vyslovení souhlasu odpovědi nahrávají jako audio.</p> <p>Rozejdeme se na 15 minut v prostoru kolem hřiště a skupiny dokumentují dnešní podobu Pacova (pravděpodobně se dostanou k modernímu hřišti, případně si koupí limonádu). Proč by tu žáci chtěli bydlet a co by jim tu dnes naopak vadilo, chybělo. Pro formulace otázek pro místní využijí podklady z přílohy 4.10e Pacov dnes.</p> <p>(Zdroj: Pacov v datech, výběr ze seznamu ukazatelů kvality života z https://www.obcevdtech.cz/ricany.)</p> <p>Žáci se mohou zeptat místních lidí na názor, po souhlasu je natočit. Lektor/ka připomene, že mají využít rozdělení do rolí – fotograf/kameraman, location scout, komentátor, reportér. Location scout vyhledává vhodné pozadí pro natáčení, zajímá se o světelné a zvukové podmínky, zajišťuje také souhlas s focením nebo natáčením.</p> <p>Žáci se vrátí na určené místo a krátce sdílí. Lektor/ka se ptá, zda tady v Pacově něco lidem chybělo a chybí? – Pravděpodobně zazní obchody, hospody. Lektor/ka upozorní, že v Pacově není kostel a dlouho tu nebyl ani hřbitov.</p>
<p>Odjezd přes alej na okraji Březí, reflexe 15 minut</p>	<p>Zastavíme se cestou v třešňové aleji.</p> <p>Zeptáme se žáků, proč si myslí, že jsme zastavili zrovna tady?</p> <p>Jsou tu pole, polní cesta, třešně, chodí tu lidi se psy, je tu výhled do kraje. Jak dlouho tady už ta cesta asi je?</p> <p>Žáci by měli dojít k tomu, že polní cesty jsou také svého druhu památkami na minulost, že dnes mohou také spojovat. Představíme žákům, že se o alej dnes starají dobrovolníci z Okrašlovacího spolku Říčany, např. Andrea Klapálková, která je dcerou Marie Kheilové. Její vzpomínky na zabránění statku ve Strašíně jsme četli: <i>„Byla jsem na tom Strašíně v době, když se rozorávaly meze a odváděl se dobytek z těch statků. To kvičení a bučení toho dobytka, když ho tahali z těch chlívů, to bylo příšerný. Babička seděla, modlila se, dědeček seděl, koulely se mu slzy...“</i> (Marie Kheilová *1940)</p> <p>Andrea Klapálková napsala také knihu <i>Pacovské rody</i>, z které jsme čerpali. Možná Andreu žáci znají, protože pracuje v jedné z říčanských lékáren.</p> <p>Žáci vyplní lístek (4.33 <i>Reflexe výlet do minulosti</i>):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Zasadil/a jsi někdy strom? 2) Chtěl/a bys to zkusit? 3) Opravoval/a jsi někdy nějakou drobnou stavbu v krajině (křížek, lávku, zvonicu apod.)? 4) Co by tě bavilo venku v krajině udělat, vytvořit? <p>Ukážeme žákům různé možnosti, jaké změny nebo moderní prvky mohou být do krajiny nebo veřejného prostoru umísťovány (příloha 4.22 <i>Příklady realizací</i>).</p> <p>Lektor/ka nechá žáky ukázat na mapě další trasu. Povede moderní čtvrtí, kde se výprava krátce zastaví kvůli focení. Lektor/ka upozorní na sjezd k Rokytce a domluví si s žáky místo, kde všichni zastaví u mostku. Pokud má některá skupina jako výzkumnou otázku zaměření na starší historii (třicetiletá válka, zaniklé obce a jejich obnova), pošle jí lektor/ka dopředu a předá jí text z Uličníku o obci Přestavky (heslo Jureček).</p>

<p>Z moderní čtvrti do středověku 15 minut</p>	<p>Skupina, která měla text o zaniklé obci Přestavlky, představí místo spolužákům. Objasní, proč v údolí Rokytky mohla vzniknout rozlehlá sportoviště (fotbalové hřiště a tenisové kurty). Pokud si toto téma žádná skupina nevybrala, krátce to shrne lektor/ka.</p>
<p>Jureček sebehodnocení a reflexe 15 minut</p>	<p>Výlet zakončíme na Jurečku, který může krátce představit skupina, která místo do trasy zařadila, nebo lektor/ka na základě textu a obrazového materiálu z Uličníku. Na Jurečku ještě žáci krátce na lístek zhodnotí své zapojení do skupinové práce (4.33 Reflexe výlet do minulosti). Závěrečná reflexe: Lektor/ka se vrací ke společné otázce: Jaké pamětníky nebo svědky minulosti jsme našli? – Lípu, rodinu Cornů a Tichých, památníky, hřbitov. Jaké problémy a neštěstí postihly v minulosti navštívená místa a jejich obyvatele? Smrt novorozenců, nemoci, válka, kolektivizace. Můžeme dnes něco dělat pro to, aby se to neopakovalo (války, epidemie, nucené vysídlení)? Jak si připomínat historii? - Ptát se sousedů, v rodině... Co můžeme my sami dělat v krajině ve svém okolí? – Udržovat aleje a cesty, drobné památky. Tedy mluvit s lidmi, bránit vandalismu, pečovat o místa.</p>

